

habebat, infirmata est (1 Reg. 11, 5). Et Apostolus ad septem Ecclesias epistolas mittit (Apoc. 11, 11). Et Jacob accepit uxores duas, majorem Liam, oculis infirmioribus, typum Synagogæ; et minorem speciosam Rachel, typum Ecclesiæ: quæ et sterilis diu mansit, et postea peperit, et benedicta est (Gen. xxix, 23, 28). Merito ait in Genesi: *Et dixit Dominus ad Rebeccam, Duæ gentes in utero tuo sunt, et duo populi de ventre tuo dividentur; et populus populum superabit, et major serviet minori* (Id. xxv, 23). Item apud Osee prophetam: *Vocabo, inquit, non populum meum, populum meum, et non dilectam, dilectam* (Osee 11, 24), etc.

³ Hic in B. explicit Altercatio. Er. Lugd. Ven. et Lov. addunt: « Erit enim, quo loco dicitur, Non populus meus; illo loco dicentur filii Dei vivi. Nam et in Isaiæ legis: Terra vestra deserta, civitates vestrae exustæ: regionem vestram in conspectu vestro alii comedent, et ecce deserta est, et subversa populus alienis. Derelinquetur Illia Sion sicut casa in vinea, et sicut custodiarium in cucumerario, et quasi civitas quæ expugnatur. Nunc ergo si juxta legem derelicta es et desolata, et quid ego feci, quæ quia credidi dotalibus tabulis, regnum magnum accepi; quod et tu procul dubio habere potuisses, si non te criminis furore et profano parricidio prædamnas: nam memor es quid ex persona tua Esdras ille propheta tuus exclamet, ubi filiis tuis miserabilem servitutem indixisti: Ite, filii, quia vidua sum et derelicta: educavi vos cum lætitia, amisi vos cum luctu et tristitia.

« SYNAGOGA respondit: Ergo homicidium feci?

« ECCLESIA dixit: Video, si apud te, humani sanguinis persecutrix, homicidii crimen admisit: nam negare non potes, quin justos Dei Prophetas occideris.

« SYNAGOGA respondit: Quis mihi probat, quod maculaverim manus meas sanguine Prophetarum?

« ECCLESIA dixit: Gladius tuus per apicem mucronis mædido adhuc cruore distillat, et revinci desiderat? Audi ergo quid Elias testatur: *Æmulando, inquit, æmulatus sum homino meo omnipotenti, quoniam dereliquerunt te filii Israel, et altaria tua demolierunt, et Prophetas tuos interfecerunt gladio, et remansi ego solitarius, et querunt animam meam ut auferant eam. Vide etiam quid Esdras prædixerit: Discesserunt a te et abierunt post legem tuam, et Prophetas tuos interfecerunt, qui obstabantur eos ut reverterentur ad te. Sic etiam et Jeremias scripsit: Misi ad vos servos meos Prophetas: ante lucem mittebam, et non exaudiebatis, neque intendebatis auribus vestris, ne ambularetis post deos alienos, ut serviretis eis, et præcepta mea audire noluisistis.*

« SYNAGOGA respondit: Nunc recolo, nunc recognosco. Sed quid diceretur ante, nescivi; quia Prophetas istos negligenter audivi.

« ECCLESIA dixit: Non quod loqueris, sed quod intellexeris in Lege etiam videtur esse testamentum, ut ait Isaias: *Erant hi omnes sermones, sicut sermones libri qui signatus est. Quem si dederis homini nescienti litteras ad legendum, dicet: Non possum legere, signatus est enim. Sed in illa die audient surdi sermonem libri; et qui in tenebris, et qui in nebula sunt, oculi cæcorum videbunt. Et, ut Jeremias ait, In novissimo die cognoscetis eum vos; sic et Daniel scripsit, Misi sermones, signa librum usque ad tempus consummationis, quo adducantur multi et impleatur cognitio, quoniam cum sit dispersio, cognoscent omnia. Hæc cognita sunt omnia, et in suo ordine cuncta feliciter cucurrerunt. Et ideo tuo te gladio scito esse damnatam, tuo te Testamento percussam, tuorum prophetarum, hoc est omnium Judæorum eloquiis. Ad hoc protuli quæ monstravi, Evangelia et Apostolos mihi meisque servando, quæ si legisses amplius immigisses. Gaudete, populi; gaudete, christicolæ: sterilis peperit; et quæ filios habebat, cum filiis suis ante defecit.* M.

ADMONITIO IN SUBSEQUENTEM LIBRUM.

Augustino in ante editis tribuitur, sed falso, uti probant Bellarminus, Vindingus, et alii. Non enim recensetur inter illius opuscula, nec in Retractionibus, nec in Possidii Indice. Stilus quoque ab Augustiniano diversus est, ac debilior disputandi ratio. Sed Augustinum tamen imitari auctor studuit, ejusque non modo sensus, sed ipsa interdum verba ex eo præsertim libro qui de Natura Boni contra Manichæos scriptus est, expressit. In antiquis codicibus reperitur proximo loco post Augustini Tractatum de Fide et Symbolo, interjecta annotatione, quæ in Fossatensi annorum octingentorum codice sic habet: *Explicit in Christo Jesu Filio Dei Tractatus Aurelii Augustini episcopi de Fide catholica. Incipit adversus Manichæos*: ubi spectata vocum interpunctione haud facile definias an ille de Fide catholica Tractatus appelletur qui explicit, an qui incipit. Atque inde factum putamus ut liber subsequens tribueretur Augustino, et de Fide inscriberetur. Verum isthæc inscriptio præcedenti libro bene conveniebat, non subsequenti, et eam ad præcedentem pertinere indicant alii Mss. codices in quibus est accuratior interpunctio; maxime vero vetustissimus Corbeiensis, cujus auctoritate hunc librum Evodii Uzalensis episcopi esse Sirmondus in Historia Prædestinatiana, cap. 4, dicit. Quippe ab illa quæ præcedenti libro apponitur clausula, *Explicit in Domino Christo Filio Dei Tractatus Aurelii Augustini de Fide catholica*, relicto septem circiter versuum spatio vacuo, exhibetur seorsim in alterius folii capite titulus subsequentis libri, hunc in modum: *Incipit ejusdem contra Manichæos. Utrum ejusdem, utrum sancti Evodii ignoratur*. Corbeiensi codici consentit Colbertinus, alique nonnulli manuscripti eandem de auctore Augustino et Evodio dubitationem præferentes.

DE FIDE CONTRA MANICHÆOS, LIBER UNUS, EVODIO TRIBUTUS.

CAPUT PRIMUM. — Unus Deus Pater et Filius, et Spiritus sanctus, invisibilis, incomprehensibilis, inenarrabilis, inviolabilis, incoquinabilis, qui solus habet immortalitatem et lucem habitat inaccessibilem

(1 Tim. vi, 16). ipse lumen verum, vita et veritas, bonus, summus et quæcumque de illo humanus sermo poterit enuntiare; quæ tamen ab illo dantur, et aliquo modo dici possint: ex quo omnia, per quem

omnia, sive Sedes, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates; et omnia per ipsum et in ipso creata sunt (*Coloss.* 1, 16), sicut in utroque Testamento humilibus et pie quaerentibus manifestatur: ipsi gloria et honor et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT II. — Huic Manichæus adversarium esse dicit nescio quem gentis principem tenebrarum, quem etiam: asserit ingentum, nec habere auctorem a quo creatus sit. Et utique si ingentus et non creatus est, per se ipsum est immortalis: et si per se immortalis est, non erit Deus qui habeat solus immortalitatem; et erit jam mendax Apostolus qui dicit de Deo, quod solus habeat immortalitatem (1 *Tim.* vi, 16). Sed quia Apostolus mendax non est, Deus solus habet immortalitatem. Et ideo solus potest et animis et quibus vult corporibus præstare immortalitatem.

CAPUT III. — Falsum est ergo, quod Manichæus asserit, nescio quam mali naturam cum principe suo non habere auctorem, sed esse ingentiam. Deinde si ingentus Deus, ingentia etiam nunc gens tenebrarum, non erit contrarium ingentum et ingentum, videus et videns, regnans et regnans, vivens et vivens, æternum et æternum. Et si contrarium est bono malum, ex aliqua ergo parte discordabit bonum a malo: ex multa vero conjunctum et concordans erit, et jam non erit merum malum, habendo tanta communia bona cum Deo. Si vero dicunt, Ingentum est in suo; nihil dicunt. Nam ingentum et ingentum, æternum et æternum, in quantum ingentia et æterna sunt, nunquam erunt contraria. Num enim quia imperator in sua potestate magnus est, et mediastinus in operatione sua contemptibilis est, ideo mediastinus non erit homo, quia homo est imperator?

CAPUT IV. — Sed si quisquam querit quid sit malum, audiat Apostolum dicentem: *Radix omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, a fide aberraverunt, et inseruerunt se doloribus multis (Ibid., 10).*

CAPUT V. — Cupiditas autem in unoquoque homine est, non naturalis, sed voluntaria. ideoque dicit, *quam quidam appetentes.* Quod enim appetendo habetur, si non appeteretur, non haberetur. Nam et Dominus ostendens quod in hominis potestate sit, ait: *Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum; aut facite arborem malam, et fructum ejus malum (Math. xii, 33).* In Actibus etiam conscriptis a Leucio¹, quos ipsi accipiunt, sic scriptum est: *Etenim speciosa figmenta et ostentatio simulata et coactio visibilia, ne quidem ex propria natura procedit, sed ex eo homine qui per se ipsum deterior effectus est per seductionem.* Ipse etiam Manichæus non potuit nisi fateri animas, etiam quas dicit ad Dei substantiam pertinere, propria voluntate peccare. Nam sic in secundo Thesauri libro dicit: *Hi vero qui negligentia sua a labe prædictorum spirituum purgari se minime permisierint, mandatisque divinis ex integro parum obtemperaverint, legemque sibi a suo liberatore datam servare plenius noluerint, neque ut decebat sese gubernarent, etc.* Item in epistola Fundamenti sic dicit de illis animabus, *quæ mundi amore errare se a priore lucida sua natura passæ sunt, atque inimicæ lumini sancto exstiterunt, aperteque in perniciem sanctorum elementorum se armarunt, et igneo spiritui obsecutæ sunt, infra etiam persecutione sua sanctam Ecclesiam atque electos in eadem constitutos celestium præceptorum observatores afflixerunt, a beatitudine et gloria terræ sanctæ arcentur. Et quia a malo se superari passæ sunt, in eadem mali stirpe perseverabunt, pacifica illa terra et regionibus immortalibus sibi interdictis. Quod ideo illis eveniet, quia ita iniquis operibus se obstrinxerunt, ut a vita et libertate sanctæ lucis alienarentur. Non igitur poterunt recipi in regna illa pacifica, sed confi-*

gentur in prædicto horribili globo, cui etiam necesse est custodiam adhiberi. Unde adhærebunt his rebus animæ eadem quas dilexerunt, relicte¹ in eodem tenebrarum globo, suis meritis id sibi conquiritæ. Neque enim futura hæc cognoscere studuerunt, atque ab iisdem, cum tempus dabatur, se segregaverunt.

CAPUT VI. — Rogo vos, ubi audiuntur hæc verba, dubitatis adhuc Manichæum adactum esse confiteri, esse peccatum propriæ voluntatis? Non enim unum verbum inde dicit, sed tam multa, ut quemvis² gravi somno mersum excitaret. Dixit, *negligentia sua: dicit, minime permisierint: Dixit, parum obtemperaverint: Dixit, servare noluerint. Item dicit, obsecutæ sunt: dicit, se superari passæ sunt: dicit, se obstrinxerunt: dicit, suis meritis id sibi conquiritæ: dicit, Neque enim futura hæc cognoscere studuerunt, atque ab iisdem, cum tempus dabatur, se segregaverunt: et vos dubitatis dicere propria voluntate peccari?*

CAPUT VII. — Iterum ipse dicit in eadem epistola, *Lucis autem succisivam partem, hoc est, animas pænitricas: et vos non dicitis peccare nisi gentem tenebrarum? Sed quid de isto loquar, qui quamvis erraret, tamen evidentissima veritate hoc coactus est dicere; cum ipsum Dominum nostrum Jesum Christum nolitis intelligere dicentem, ignem præparatum esse peccatoribus, diabolo et angelis ejus (Math. xxv, 41), quos omnes voluit intelligi peccatores? Non enim injustitia est apud Deum, ut damnet eos qui omnino nihil peccaverunt.*

CAPUT VIII. — Peccare enim quid aliud est, nisi in veritatis præceptis vel in ipsa non stare veritate? Quod si non voluntate faciunt peccatores, injuste judicantur. Pertinere autem et angelos ad iudicium, Apostolus ostendit dicens: *Necitis quoniam angelos iudicabimus (1 Cor. vi, 3)?* Non autem pertinent ad iudicium quo judicantur, si non pertinent ad peccatum quo rei fiunt, nec possent merito iudicari. Non enim homines iusti de iustis angelis iudicaturi sunt, quibus similes erunt, sed utique de peccatoribus. Malefacti sui ergo per cupiditatem quisque auctor est.

CAPUT IX. — Est ergo in potestate ut sit cupiditas: et ideo etiam malum in potestate est. In potestate ergo est, quod in voluntate esse non debet: malum enim non potest esse natura, nec substantia, nec vita; quia hæc bona sunt, in quantum sunt. Sed et si aliquos naturaliter dicimus malos, propter originem veteris peccati dicimus, in quo jam nostra mortalitas nascitur. Totum itaque quod vocatur malum in hominibus, peccatum est et poena. Peccatum fit ab anima rationali, cui liberum voluntatis arbitrium est: et poena infligitur iustitia Dei, quæ nihil facit injuste. Adversus hæc solita cæcitate Manichæi latrant; et cum convincuntur naturam non esse malum, sed in potestate esse hominis facere bene aut male, dicunt non esse animæ liberam voluntatem, et non vident cæcitatem suam.

CAPUT X. — Quis enim non clamet stultum esse, præcepta dare ei, cui liberum non est quod præcipitur facere; et iniquum esse, eum damnare cui non fuit potestas iussa complere? Et hæc injustitias et iniquitates miseri non intelligunt Deo se ascribere. Sed quid verum est, nisi et Dominum dare præcepta, et animas liberæ esse voluntatis, et malum naturam non esse, sed esse aversionem a Dei præceptis, et esse iustum iudicium Dei quo damnet peccantes?

CAPUT XI. — Interea cum dicat idem Manichæus, *Deum omnibus bonis abundantem, nullo in regnis ejus insignibus indigentem aut infirmo constituto, ita etiam fundata ejusdem splendidissima sæcula, ut a nullo unquam concuti vel moveri possint: in alio loco paulo post subiungit, et dicit, Lucis vero beatissimæ Pater scientiam magnam ac vastitatem quæ ex tenebris surgeret, adversus sua sancta impendere sæcula, nisi aliquod exitium ac præclarum, et virtute potens nomen opponat, quo superet simul ac destruat stirpem tenebrarum, qua*

¹ In excensis, a Leontio. In Vaticano codice, a Locutio. In Corbeiensi, Cisterciensi et aliis quibusdam Mss., a Leucio. Conter Acta cum Felice, lib. 2, cap. 6.

¹ Vaticanus Ms., *relicta luce.*

² In Mss., *ut quamvis.*

extincta quies lucis incolis pararetur.

CAPUT XII. — Certe ergo a nullo unquam concuti vel moveri potuerunt regna dei Manichæi. Si enim potuerunt, mentitus est dicendo, non posse regna illa ab aliquo concuti. Et si concussa sunt necessitate, aut timore; non erit Deus, qui sic concuti potuit. Nam videmus deum Manichæi secundum eundem Manichæum malo necessitatis pressum, cum labes ac vastitas adversus sæcula ejus impenderet, aliudque quod faceret non haberet, partem suam ad pugnam dedisse ut vel hoc modo quietem lucis incolis compararet. Ipsa vero pars ejus, hoc est, de lumine lumen, de bono bonum, de sancto sanctum, de æterno æternum, de Deo Deus, de omnipotente omnipotens, corrupta sit, mortificata sit, commixta sit per omnia mundi corpora a summo usque ad imum, a cælo usque ad stercora, ut et meretrices in theatris et in locis turpioribus turpiores haberent in se oppressum Deum, qui liberari forte non possit. Dicit enim in sine ipsis epistolæ, unde unum capitulum jam posuimus, ipsam Dei partem quæ commixta est, non totam posse revocari ad pristinam libertatem.

CAPUT XIII. — Ecce victoria, ecce triumphus, quem fecit Manichæi deus. Nam post amissam partem suam in luctu est, sicut Manichæus idem dicit: velum contra se habet, quod dolorem ejus temperet, ne corruptionem partis suæ videat. Hodie enim divina quam commemorat substantia, subjacet genti tenebrarum, ut lutum figulo. Hoc in primo libro Thesauri eorum scriptum est.

CAPUT XIV. — Qualis interea turpitudine, quam in eodem Thesaurio inter cætera turpia in septimo libro scripsit, sic dicens: *Tunc beatus ille Pater, qui lucidas naves habet diversoria et habitacula secundum magnitudines*¹, pro insita sibi clementia fert opem, qua exiit et liberat ab impiis retinaculis et angustiis atque angustis suæ vitalis substantiæ. Itaque invisibili suo nutu illas suas virtutes, quæ in clarissima hac navi habentur, transfigurat, easque parere facit adversis potestatibus, quæ in singulis cœlorum tractibus ordinatæ sunt. Quæ quoniam ex utroque sexu masculorum ac feminarum consistunt, ideo prædictas virtutes partim specie puerorum investitum² parere jubet generi adverso feminarum, partim virginum lucidarum forma generi contrario masculorum: sciens eas omnes hostiles potestates, propter ingenitam sibi letalem et spurcissimam concupiscentiam facillime capi, atque iisdem speciebus pulcherrimis quæ apparent mancipari, hocque modo dissolvi. Sciat autem hunc eundem nostrum beatum Patrem hoc idem esse, quod etiam suæ virtutes, quas ob necessariam causam transformat in puerorum et virginum intemperatam similitudinem. Utitur autem his tanquam propriis armis, atque per eas suam complet voluntatem.

CAPUT XV. — Harum vero virtutum divinarum, quæ ad instar conjugii contra inferna genera statuantur, quæque alacritate ac facilitate id quod cogitaverint, momento eodem efficiunt, plenæ sunt lucidæ naves. Itaque cum ratio poposcerit ut masculis appareant eadem sanctæ virtutes, illico etiam suam effigiem virginum pulcherrimarum habitu demonstrant. Rursus cum ad feminas ventum furrit, postponentes speciem virginum, puerorum investitum speciem ostendunt. Hoc autem visu decoro illarum ardor et concupiscentia crescit, atque hoc modo vinculum pessimarum cogitationum earum solvitur, vivaque anima quæ eorundem membris tenebatur, hac occasione laxata evadit, et suo purissimo aeri miscetur; ubi permissa ablata animæ ascendunt ad lucidas naves, quæ sibi ad refectionem³ atque ad suæ patriæ transfretationem sunt preparatæ.

¹ Laurentiensis Ecclesiæ codex, *secum magnitudinis*. Corbeliensis, cum editione Am., *secum magnitudines*. In libro de Natura Boni, cap. 44, legitur, *seu magnitudines*.

² Corbeliensis Ms. a secunda manu, *puerorum in vestitu*.

³ In tractatu de Natura Boni, cap. 44, B. et Lov. ferunt, *evectationem* (mendose); et hic, *evectationem*. Auctoritate Er. Lugd. Ven. ubique, *vectionem*, scripsimus. M.

CAPUT XVI. — Id vero quod adhuc adversi generis maculas portat, per ætus atque calores partitæque descendit, atque arboribus cæterisque plantationibus ac suis omnibus miscetur, et coloribus diversis inficitur. Et quo pacto ex ista magna et clarissima navi figuræ puerorum et virginum parent contrariis potestatibus quæ in cælis degunt, quæque igneam habent naturam; atque ex isto aspectu decoro, vitæ pars quæ in eorundem membris habetur, laxata deducitur per calores in terram: eodem modo etiam illa altissima virtus quæ in navi vitæ aquarum habitat, in similitudine puerorum ac virginum sanctarum per suos angelos apparet his potestatibus, quarum natura frigida est atque humida, quæque in cælis ordinatæ sunt. Et quidem his quæ femine sunt, in ipsis forma puerorum apparet; masculis vero, virginum. Hac vero mutatione et diversitate personarum divinarum ac pulcherrimarum, humidæ frigidæque stirpis principes masculi seu femine solvantur, atque id quod in ipsis est vitale, fugit: quod vero reaverit, laxatum deducitur ad terram per frigora, et cunctis terræ generibus admiscetur.

CAPUT XVII. — Quis non rideat, vel potius doleat et detestetur istum hominem, tam horrenda et execrabilia de divina substantia dicentem? Ergo substantiæ lucis æternæ, parti Dei, in captivitate, in calamitatibus, in ærumnis, in pressuris, in sordibus atque immunditia, secundum vestrum errorem, vestram constitutionem, non poterat aliter quotidie subveniri, nisi beatus Pater, qui naves lucidas habet diversoria, quem tertium legatum appellatis, et virtus altissima virtutes suas in diversi sexus naturam commutet: quas quidem intemeratas dicitis, sed tamen ut meretricum more pulchritudine sua principum tenebrarum letalem et spurcissimam concupiscentiam confusæ invicem accendant¹. Non enim inventis verum, quo tantam pulchritudinem aliquando honestius diceretis. Et qua causa hoc faciunt? Ut eis in libidinem concitatis, occasionem liberationis reperiat substantiæ divina. Quid aliud sonat, nisi ut etiam per genitalia dæmonum vias evadendi inveniat divina majestas? Deus magne, subveni animis ista turpia credentibus, ista nefanda sectantibus. Quis hæc non exhorreat, rogo vos? Quis tam cæcus est ut ista credat, rogo vos?

CAPUT XVIII. — Sed certe respondeatur mihi ab iis qui ipsum Manichæum sequuntur: Si Deus incorruptibilis est, vel omnis natura summi boni inviolabilis, immaculabilis, inædibilis, incoquinabilis, incomprehensibilis, quid poterat facere mali natura huic tantæ naturæ, si pollet cum illa pugnare, ne ad tantum dedecus deduceretur? Hoc dixi, Quid factura erat Deo gens tenebrarum, si nollet cum illa pugnare? Si mihi dicitur, Nihil: quæro cur hodie ejus pars, hoc est, Dei, in calamitatibus, in pressuris, in captivitate, in subjectione sit constituta, ut tam turpiter etiam liberetur, et nec sic liberari tota possit; vel ipse Pater, ut luctum habeat memorate partis suæ causa, quem luctum Manichæus in suis libris apertissime prædicat?

CAPUT XIX. — Ait quidam, Nihil ei fieri poterat, sed ut ostenderet præscientiam se habere cogitationum principum tenebrarum, et ut monstraret nihil se timere, propterea pugnavit. Cui ego dixi, Qui potuit cogitationes principum tenebrarum videre, ac neminem timere, quare non vidit luctum sibi imminentem de partis suæ infelicitate, quam hodie patitur? Quam partem suam nunquam recipiet integram, quia remanet inde aliquid, sicut ipse dicit, quod purgari non poterit, et in globo tenebrarum in æternum damnabitur. Magna præscientia, vel potius inscientia, et misera infirmitas, hoc est totum quod neminem timebat. Certe si se tueri aliquo modo non poterat, rogaret ut sibi parceretur ne ad tantum dedecus integritas illa et decus omnium ornamentorum perduceretur.

¹ Sic Vaticanus Ms. Cisterciensis vero et Corbeliensis, *confudit, invicem accendant*. Er. et Lv., *confusæ et invicem accendant*.

CAPUT XX. — Item dictum est a quodam, *Nihil ei poterat facere gens tenebrarum, sed ipse noluit pati rem malam circa fines suos, et misit qui eam debellaret.* Cui ego dixi, Si ita est ut dicis, ipse potius invenitur malus, qui rem vicinam nihil ei nocentem delere voluit. Et sicut malus in illam, sic crudelis in suam, aut ignarus futuræ calamitatis ejus. Cum enim putat rem bonam se posse perficere, ut in regno mali, quod ei non nocebat, regionem suam extenderet, prius non prævidit infelicitatem, quæ memoratam partem ejus quotidie premit; deinde quod eam totam nunquam in pristinam libertatem recipere poterit.

CAPUT XXI. — Sed cum huic objectioni responderi minime possit, solitam imperitiam opponunt: Quid facturi erant Judæi Christo, si nollet ab eis pati? Quotinam videre possent, quod facile viderent, nisi per nebulas contentionis excecarentur, quid sit imminenti mali premi necessitate, quam Deum suum passum asseverant; et quid sit misericordiæ benignissimum officium, quam sapientia et virtus Dei Dominus Jesus Christus voluntate et ineffabili potestate, per hominem quem suscepit ex virgine, generi humano exhibere dignatus est, ut hominibus per hominem patientiæ demonstraret exemplum! Oportebat enim, et hoc justum erat, ut homines per patientiam humilitatis vincerent difficultatem infirmitatis carnis suæ: quia in eam per elationem superbiæ reciderant, sicut in Adam primo homine nostra Scriptura indicat. Numquid et vos potestis dicere, quia erant aliqui homines quos Deus volebat docere patientiam, propterea voluit a gente tenebrarum tanta mala pati, quemadmodum Dominus a Judæis? Aut numquid potestis dicere, quia suscepit aliquam naturam passibilem Deus, in qua pateretur a gente tenebrarum quidquid ei facere potuit, ut tamen ipse in sua substantia nulla ex parte mutaretur; sicut Verbum Dei, qui est Filius Dei, etiam ipse sicut Pater incommutabilis, suscepit hominem mortalem, ut integra et inviolata deitate, in carne mortali doceret mortales per patientiam mortem vincere, et ipsius infirmæ carnis futuram in melius commutationem resurrectione monstraret?

CAPUT XXII. — Cum ergo esset per se ipsum invisibilis, visibilis in homine apparuit, quem de femina suscipere dignatus est, ut in Evangelio legimus (Luc. 11). Dicit et Apostolus, *Factum de muliere* (Galat. 4, 4). Et isti dicunt, Quare non ait ex virgine? non intelligentes quod consuevit dictum sit secundum proprietatem linguæ Scripturarum, sicut de Eva dictum est, *Formavit eam in mulierem* (Gen. 2, 22), antequam vel ostenderetur viro. Quamvis Maria non incongrue propter partum dicitur mulier: virgo vero, quod virilem nescieri conventionem, neque pariendo virginitatis ejus corrupta sit. Quod autem Angelus et Elisabeth dixerunt Mariæ, *Benedicta tu inter mulieres* (Luc. 1, 42); nulla quæstio est, quia revera benedicta est virgo inter mulieres. Sed ne dicatis, Sicut Angeli apparuerunt, sic haberet corpus, ne de femina nasceretur. Quid si vobis dicatur, Ubi legistis Christum in carne venisse? Nonne dicturi estis, In Evangelio? Respondetur ergo vobis, Ibi scriptum est, Christum natum de virgine. Sed solita fœditate dicetis Scripturam ipsam falsam esse. Nec videtis aliquem similem vobis cæcum hoc posse facere, ut ea quæ vos dixeritis vera, ille falsa esse dicat; et quæ dicitis falsa, ille vera esse dicat: ac sic aperiat januas omni hominum errori vel sceleri, ut unusquisque prout voluerit vel delectatus fuerit ipsas divinas Scripturas accipiat, respuat vero quæ non intelligens et offensus putaverit mala, et non jam invenitur hac regula erroris vestri, unde tales corrigantur.

CAPUT XXIII. — Accipite integre canonicas Scripturas, si integri esse desideratis. Si enim intelligeretis vel crederetis certe quod Apostolus dixit, per feminam genus nostrum fuisse deceptum; ait enim,

Timeo ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, sic et vestrae mentes corrumpantur (II Cor. xi, 3): pissetis intelligere per feminam nostrum genus oportuisse liberari; ut quoniam per feminam mors facta est, per feminam vita recuperaretur: atque ita demonstraretur non ipsam creaturam feminam esse culpandam, cujus est Deus conditor; sed voluntatem, qua Eva peccavit. Sed timent majestatis illam incoquinabilem et ineffabilem potentiam in virginis utero credere fuisse, ne sanguine ejus pollueretur: cum et in Apostolis et multis dignis feminis et habitaverit, et nunc habitat, qui utique corpora habent, et sanguinem habent. Si enim in Maria coinquinari potuit, et in omnibus potuit: si autem non potuit in illis, utique nec in Maria potuit, in cujus visceribus susceptionem corporis operata est Dei Sapientia.

CAPUT XXIV. — Certe ipsum Manichæum de patre atque de matre natum fuisse non negabunt, cujus animam secundum suum errorem Deum esse omnipotentem similiter non negabunt: qui se mira superbia assumptum a genito suo, hoc est, a Spiritu sancto esse gloriatur. Et utique si genius est Spiritus sancti, et ipse sanctus Spiritus est, et ipse Deus omnipotens, ut Spiritus sanctus: qui tamen Manichæus carnem habuit, in qua si coinquinatus est Spiritus sanctus aut ejus anima genia Spiritus sancti, coinquinabilem Deum colunt. Si vero nusquam Deus coinquinatur; cum etiam lux, corporum cœlestium usque ad terras perveniat, et non coinquinetur, cum manifestum sit solem istum, cui genua flectunt, in omnibus stercoribus et putoribus radios suos expandere, et eis nusquam coinquinari: desinat blasphemare, et roget Deum ut ab errore liberentur. Incoquinabilis enim substantia non ideo non coinquinatur, quia nihil attingit; sed quia permanet in sua munditia, qualecumque sit quidquid attingerit. Sicut corpus invulnerabile aut impenetrabile numquid illud dici non percutitur ferro, sed prius quod etiam cum percutitur non penetratur? Et ideo magis probatur Filius Dei non posse de sanguine feminæ coinquinari, quia per feminam natus est, quam si non per feminam nasceretur et membra illa devitasset: videretur enim judicasse, posse se inde pollui, et minus a nobis fidenter incoquinabilis diceretur. Consecravit autem virginitatem, quia de virgine nasci voluit: et sola illi mater in terris eligenda erat ad suscipiendum hominem, qui jam patrem habebat in cœlis.

CAPUT XXV. — Sed dicunt, Quare ergo negavit matrem suam, quando ei dixit, *Quid mihi et tibi est, mulier* (Joan. 11, 4); et quando, cum ei nuntiatum esset, quod eum vellet videre, respondit, *Quæ est mater mea, aut qui sunt fratres mei* (Matth. xii, 48); ac eos potius in hunc affectum computavit, qui facerent voluntatem Patris ejus? Quia exemplo suo jam docebat negandos esse terrenos parentes propter Deum. Opera enim divina facienti terrenus affectus obstrepere non debebat. Nam si propterea non habebat matrem, quia negavit matrem; nec Petrus et cæteri apostoli habebant patres, quia monuit eos, dicens: *Et patrem ne vocaveritis vobis super terram; unus est enim Pater vester qui in cœlis est* (Id. xxiii, 9). Quod ergo eos monuit de patre terreno, hoc de matre prior fecit. Hoc ergo dicimus, Sapientiam Dei suscipienda hominem non esse coinquinatam; sed misericorditer ob hominum salutem hominem suscepisse, ut fieret, sicut Apostolus dicit, *Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus* (I Tim. 2, 5). Non enim dubitanti discipulo suo mentiri potuit, qui dicit, *Ego sum veritas* (Joan. xiv, 6), quando cicatrices vulnorum suorum, ut etiam manu tangeret, præbuit (Id. xx, 27). Quomodo enim huic in aliquo securi fidem haberemus, si discipulo suo sic mentitus esset? Absit talis blasphemia: nec eos ipsos in sempiternum reos teneat, qui hoc audent asserere aut credere; sed evigilent aliquando, et intelligent quam nefaria perversitate ista credantur.

CAPUT XXVI. — Nos autem Dominum verum hominem suscepisse credimus, et in ipso visibiliter invisibilem hominibus apparuisse, in ipso inter homines conversatum fuisse, in ipso ab hominibus humana pertulisse, in ipso homines docuisse a quibus esset recedendum, quid esset perferendum, quo esset tendendum. Totum autem hoc nulla fecit necessitate. Unde ipse dicit : *Propter hoc me Pater diligit, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam illam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso : potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam* (Joan. x, 17, 18). Non ergo mali necessitate amisit eam. Voluit enim, ut illa quæ in passione ejus facta sunt, omnia fierent ad humanam naturam docendam, non ad suam tuendam. Sicut enim nos qui ex anima et corpore constamus, cum simus invisibiles secundum animam, visibiles autem secundum corpus, omnia quæ visibiliter sive honoris et beneficiorum accipimus, sive contumeliæ vel injuriæ patimur, ad animam quæ invisibilis est, tanquam ad principem necesse est ut referamus, quia ipsa corpori principatur; nam et cum simus secundum animam immortales, cum mortui corpori fuerimus, nos mortui dicimur : ita et Dominus secundum carnem et formam servi quam suscipere dignatus est, et contumelias passus, et vincula, et flagella, et mortuus esse manifestatur; ut omnia veridice Veritas, et nihil falso fecisse credatur : quia potestate ac voluntate Verbum caro factum est, et natus, et passus, et mortuus, et resurrexit, nulla sua necessitate, sed voluntate et potestate : cujus nulla pars aliquando deprædata, nulla nunc usque captiva est, non solum divinæ, sed nec ipsius mortalis quam suscepit : sed nec unquam capi poterit, nisi ab eis qui ei per fidem voluerint mundo corde conjungi. Non sicut deus Manichæi, qui necessitatis malo pressus, hodie hic ex parte, quod negare non possunt, in miseris et calamitatibus volutatur.

CAPUT XXVII. — Intelligite sane, si potestis, etiam inter ipsos homines quantum distet inter necessitatem et voluntatem. Si quis, verbi gratia, merito peccati sui in carcerem jubente justitia mittatur, alius adsit vir sanctus, qui eundem carcerem ingrediatur propter illius consolationem aut liberationem; numquid ambo in carcere ex una causa constituti sunt? Ille missus est, ille ingressus; ille pœnam patitur, ille misericordiam facit. Ille ingressus est cum voluit, egressus est quando voluit; ille nisi interveniente indulgentia nullo jure poterit liberari. Et hoc homines facere possunt, et præstant libere beneficium, cum aliquando sibi nihil cupiant præstari. Cogitate ergo jam si Deus potest pati aliquam necessitatem, cum possint homines bene facere voluntate, nulla mercede conducti, nulla necessitate compulsi. Nullam ergo necessitatem patitur Deus, neque necessitate facit quæ facit, sed summa et ineffabili voluntate ac potestate.

CAPUT XXVIII. — Et tamen vos maxime secundum errorem vestrum non debuistis opponere istam contradictionem, qua dicitis, Quid facturi erant Judæi Christo, si nollet ab eis pati? quia secundum ejusdem Manichæi blasphemias, Christus carnem non habuit, nec aliquid a Judæis passus est. Sic enim in epistola Fundamenti dicit : *Inimicus quippe, qui eundem Salvatorem justorum patrem crucifixisse se speravit, ipse est crucifixus, quo tempore aliud actum est, atque aliud ostentum*. Princeps itaque tenebrarum affixus est cruci, idemque spineam coronam portavit cum suis sociis, et vestem coccineam habuit; acetum etiam et fel bibit, quod quidam Dominum potasse arbitrati sunt : atque omnia quæ hic sustinere visus est, tenebrarum ducibus irrogata sunt, qui clavibus etiam et lancea vulnerati sunt.

CAPUT XXIX. — Ut quid ergo opponitis, dicentes, Quid facturi erant Judæi Christo, si nollet ab eis pati? cum de passione ipsius ita sentiatis, ut non ipsam Deum passum aliquid in corpore suo, sed principem

tenebrarum illa omnia passum patetis? Contra fidem autem nostram quomodo ista opponitis?

CAPUT XXX. — Nos enim credimus, ut in Evangelio scriptum est, quia Christus voluit pati, et quando voluit passus est. Non enim quando voluerunt Judæi, passionem ipsam fecerunt. Volebant quidem tenere et occidere, et secundum voluntatem suam jam fecerant scelus, quod conabantur, et jam rei erant immanissimi peccati, quia volebant, etiamsi nihil fecissent : tamen ille qui potestatem habuit ponendi animam suam (Joan. x, 17), quando voluit eos facere permisit; qui legionibus Angelorum potuit jubere ut Judæi perirent, vel uno verbo suo omnes interimere (Math. xxvi, 53).

CAPUT XXXI. — Dominus ergo Christus secundum hominem quem suscepit, passus est : et nullum membrum ejus hodie tenetur a Judæis vel mortalis corporis quod susceperat, sicut supra diximus. Nam deus vester, o Manichæi, labe ac vastitate impendente pressus est; non libera voluntate processit ad pugnam, sed necessitate compulsus est; nec præstare aliquid voluit, sed resistere conabatur. Qui etiam in sua substantia, non in suscepto mortali corpore, devoratus atque commixtus est : qui ex parte hodie tenetur, ex parte in globo semper tenebitur. Et tamen quis ferat tam incredibiles blasphemias, quas isti de ipsa passione Domini proferre non dubitant?

CAPUT XXXII. — Omnes Apostoli, omnes lingue rationales Dominum Christum passum esse clamant; omnis sana fides Christum pro nobis passum confitetur : et Manichæus iniquus dæmones illas passiones asserit pertulisse. Non enim propterea dicit eos passos, quia de ipsis Dominus triumphavit, et de ipsis nos per patientiam triumphare docuit : sed quia Dominum Christum negant habuisse carnem mortalem. Quibus dicimus, Si non habebat carnem mortalem, quid erat quod tenuerunt Judæi? quid erat quod in cruce pendebat? quid confixum erat clavibus in ligno? quid est percussum lancea, unde sanguis et aqua profudit? Si enim visa sunt tantum fieri et facta non sunt, phantasmata erant; quod nefas est credere.

CAPUT XXXIII. — Si autem vere facta sunt, non tamen in carne mortali, sed in ipsa divina substantia facta esse dicitis, mutabilem esse dicitis divinam substantiam, et visibilem carnis oculis, et palpabilem carnis manibus, et vulnerabilem ferro : quæ rursus nefas est credere. Et ideo dum timet dicere Manichæus, quia ista facta non sunt; et iterum timet dicere, quia in divina substantia facta sunt; et non vult confiteri, quia nec intelligere potuit, quomodo Filius Dei per quæm facta sunt omnia, sine aliqua mutatione vel coëquatione divinæ substantiæ suæ, hominem cum carne suscepit : coactus est dicere, quia non Christus, sed princeps tenebrarum cum suis sociis illa omnia passus est. Miseri! non timetis ne dicatur vobis in judicio, Ego eos liberavi, pro quibus passus sum; ite, ille vos liberet, cui meas ascribitis passiones?

CAPUT XXXIV. — Dicitis magno errore, sed tamen dicitis, Christum quotidie nasci, quotidie pati, quotidie mori. Numquid forte in iis qui credunt, et pro nomine ipsius tribulationes mortemque patiuntur? Non, inquit, sed in cucurbitis, et in porris, et in portulaca, et in cæteris hujusmodi rebus. Magna ridicula, magna cæcitas : superius passionibus dæmonum, hic passionibus olerum homines liberantur a peccatis.

CAPUT XXXV. — Item cum eis dicimus, Quid factura erat Deo gens tenebrarum, si nollet cum illa pugnare? Dicunt, Nihil fieri potuit Deo incorruptibili. Non enim si quis verbi gratia, sphaeram vitream solidam unguibus lacerare voluerit, aliquid ei unquam faciet sævitia unguum suorum. Sed si vel talem substantiam divinam isti esse fingerent, ut omnis sævitiæ gentis tenebrarum talis ad illam esset, quales sunt ungues lacerantis ad sphaeram vitream, non deus Manichæi hodie luctum pateretur de partis suæ abscissione vel amissione : quam partem dicunt, cum in

fructibus vel in herbis fuerit, id est, in melone, vel beta, vel talibus rebus, et principium suum et medietatem et finem nosse; cum autem ad carnem venerit, omnem intelligentiam amittere: ut propterea magister hominibus missus sit, quia stulta in illis facta est pars Dei; et propterea non sit missus melonibus, quia sapientem habent animam.

CAPUT XXXVI. — Quis ista credat vel ab hominibus aliquando, vel inter homines posse dici? Sed tamen quomodo nihil mali patitur substantia dei vetri, cum et in pomis ligatur, et in carne excæcatur, vel cum volens redire dejicitur ad terras a gente tenebrarum? Sed si nihil ei mali contigit vel contingit, falsa omnia sunt quæ Manichæus dixit in Epistola Fundamenti, quæ caput est omnium vanarum fabularum; vel in Thesauri, qui thesaurus est omnium turpitudinum et blasphemiarum, vel in cæteris omnibus libris, in quibus tanta loquacitate nihil aliud quam infelicitatem substantiæ Dei, quam commixtam dicit principibus tenebrarum, et in divinis virtutibus tristitiam, propter illam magnam sollicitudinem ut liberetur, affirmat. Nam revera nihil mali, aut potuit, aut poterit pati substantia Dei; nec aliquem habet inimicum, qui ejus partem ingenitam corrumpat: sed homines sunt Deo vel potius sibi inimici, non obtemperando præceptis Dei, et cupiditatibus se potius corrumendo, non Deum.

CAPUT XXXVII. — Duorum vero Testamentorum concordiam simplici oculo intendere si velletis, o Manichæi, facillime videretis. Rabide enim ferimini in id quod scriptum est, *Spiritus Dei ferebatur super aquam* (Gen. i, 2); et, *Vidit Deus quia bonum est* (Ibid., 10); et, *Adam ubi es* (Id. iii, 9)? et, *Deus zelans* (Exod. xx, 5); et, *ignis edax* (Deut. iv, 24); et, *gladius meus* (Id. xxxii, 42), et cætera talia: non considerantes, quia si alius ita cæcus sit, ut reprehendere velit illud Domini quod in Evangelio dictum est, *Non jurabis per cælum, quoniam sedes est Dei; neque per terram, quoniam scabellum est pedum ejus* (Math. v, 35); et hoc dicat quod vos mira dementia dicere soletis, *Ubi erat Deus antequam esset cælum et terra?* Aut quod scriptum est, *Et miratus est Jesus* (Luc. vii, 9); cum mirari nemo solvat, nisi de re quæ illi erat incognita: videre autem quia bonum est, non sit ignorantis, sed quia placuit ei quod fecit. Aut illud quod scriptum est dicente Domino, *Quis me tetigit* (Id. viii, 45)? et de Lazaro, *Ubi posuistis eum* (Joan. xi, 34)? et, *Ego veni non pacem mittere super terram, sed gladium* (Math. x, 34); et, *Ignem veni mittere in mundum* (Luc. xii, 49); et, *Veni ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant* (Joan. ix, 39); et, *Vendite res vestras, et emite vobis gladios* (Luc. xxi, 36); et Apostolus, *Zelo Dei vos zelo* (II Cor. xi, 2); et, *Revelabitur ira Dei de celo super omnem impietatem* (Rom. i, 18); et cætera innumerabilia ab ipso Domino, vel ab Apostolis dicta vel facta, quæ insanissime poterunt homines accusare non intelligentes. Nam et avari vel flagitiosi possunt aliter accipere quod Dominus ait, ut si quis dimiserit quæ habet, septuplum, aut etiam centuplum in hoc sæculo accipiat (Math. xix, 29); aut si aliquis uxorem, ancillam, vel etiam meretrices dimittere propter Dominum velit, spe illius multiplicationis faciat, non amore justitiæ. Possunt etiam horrere, male intelligentes quod ait, *Si quis non manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam* (Joan. vi, 54). Nam quod ait, *Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis* (Math. v, 22): si dicant stulti, Ecce pro convicio gehennam minatur, quem dicitis misericordem ignoscere peccata: nonne ignorant ubi caput habeant, et tamen aliquid sibi videntur dicere? Aut quomodo tam multas animas necandas dæmonibus in porcis tradidit (Luc. viii, 32), cum tales animas dicatis esse porcorum quales sunt hominum? Aut quomodo arborem, in qua fructus, quia non erat tempus, non invenit, verbo aridam fecit (Marc. xi, 13), quam animam intelligentem dicitis habere?

CAPUT XXXVIII. — Ecce quantâ iniquissimi et cæci homines de divinis eloquiis possunt dicere, sicut vos in ea quæ mystice facta sunt vel dicta in veteribus Libris ignorantes ferimini, ut temere accusetis quod non intelligitis. Hæc autem cum de Novo Testamento vobis objecta fuerint, dicitis divina et spiritualia significare: Veteris autem Testamenti sanctas litteras figurate posse accipi negatis, cum et ipse Dominus figurate inde quædam dixerit, et apostolus Paulus omnia illi populo in figura contigisse scribat (I Cor. x, 11). Nam et ipse regulam monstrans, multa inde exposuit. Sed forte dicitis solita vanitate et obtuso corde contra Deum vel Apostoli auctoritatem loquentes, Veteris Testamenti dicta exponi prorsus non posse, solum autem Novum in talibus exponi posse. Et non consideratis non vos habere quid dicere, si ab aliis impiis vobis dicatur, Vetus potius exponi posse, Novum non posse. Mens autem sana utrumque Testamentum considerans, quæcumque in uno inveniatur expositio nem admittit, sine dubio in altero declarabit. Multum apparet imperitia vestra, vel potius malitia. Attendite in Actibus Leucii, quos sub nomine Apostolorum scribit, qualia sint quæ accipitis de Maximilla uxore Egetis: quæ cum nollet marito debitum reddere, cum Apostolus dixerit, *Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro* (Id. vii, 3); illa supposuerit marito suo ancillam suam Eucliam nomine, exornans eam, sicut ibi scriptum est, adversarii lenociniis et fucationibus, et eam nocte pro se vicariam supponens, ut ille nesciens, cum ea tanquam cum uxore concumberet. Ibi etiam scriptum est, quod cum eadem Maximilla et Iphidamia simulissent ad audiendum apostolum Andream, puerulus quidam speciosus, quem vult Leucius vel Deum, vel certe angelum intelligi, commendaverit eas Andream apostolo: et perrexerit ad prætorium Egetis, et ingressus cubiculum eorum, sinxerit vocem muliebrem, quasi Maximillæ murmurantis de doloribus sexus feminei, et Iphidamiæ respondentis. Quæ colloquia cum audisset Egetes, credens eas ibi esse, discesserit. Quid ad hoc dicitis, rogo vos? Quare non timuit Maximilla per turpissimum lenocinium ancillæ suæ ligare animas in carne? Cum autem illum puerulum tam turpiter credatis esse mentitum, quis vobis credat loquentibus, quando si mentiamini, Dominum vos dicitis imitari?

CAPUT XXXIX. — Sed vos temeritate pleni adhuc irruite in veteres Libros, ut quæ nescitis, potius accusare quam discere laboretis. Considerate quæ ibi miracula sint. Si miraculis Novi Testamenti delectamini, ibi mortui primo suscitati, ibi leprosi primo mundati, et alia multa quæ diligenter et pie quærentibus ad ædificandam fidem innotescunt. Si autem bonis præceptis delectamini, ibi primitus scripta sunt illa duo præcepta, quæ sublimiter Dominus laudat de diligendo Deo et proximo (Math. xxii, 37, 39): ibi dimittenda domus, parentes, illi, et cætera propter Dominum (Id. xix, 29): ibi non reddendum malum pro malo (Rom. xii, 17), ibi orandum pro inimicis (Math. v, 44), ibi inimico ignoscendum, ibi tradenda maxilla ad accipiendam alapam (Luc. vi, 27; Math. v, 39): et quæcumque in Novo Testamento præcepta sunt, non solum ibi mandata, sed etiam a sanctis viris omni vigilantia completa. Numquid et hoc poterit dicere malitia vestra, quæcumque bona et magnifica ibi scripta sunt, falsa esse et apposita, illa vero quæ non intelligentes putatis mala, ea tantummodo vera esse? Debetis enim advertere, aliquos similiter impios ita de Novo Testamento facere posse, ut quæcumque ibi sunt quæ non intelligentes putaverint mala, ea reprehendant, et dicant ipsa ibi esse sola vera; illa autem omnia quæ ibi aperte magnificata sunt, dicant esse falsa, atque ab amatoribus Domini apposita, ne omnia viderentur fugienda: ut et vos et illi tali cæcitate percussi, jam judicati et damnati fugiamini. Tandem vigilate, et a blasphemis conquiescite, atque omnium sanctarum canonicarum Scri-

pturarum, si Christiani esse cogitalis, auctoritatem recipite; et quæ non intelligitis, accusare nolite, sed potius eorum intellectum desiderate.

CAPUT XL. — Nam quale est etiam illud, quod resurrectionem carnis negatis? Paulus apostolus clamat, *Seminatur in corruptione, resurget in incorruptione; seminatur in contumelia, surget in gloria; seminatur in infirmitate, surget in virtute; seminatur corpus animale, surget corpus spirituale* (I Cor. xv, 42-44). Et vos contra reclamatis, carnem hominis non posse resurgere, et eam tenebrarum principem habere auctorem; cum eandem Apostolus membra Christi et templum Spiritus sancti esse dicat. *Necritis, inquit, quia corpora vestra membra sunt Christi* (Id. vi, 15)? Quod non utique secundum infirmitatem præsentis corruptionis, quæ de peccati originalis poena descendit, sed secundum adoptionem futuræ resurrectionis dicit: sicut alibi ait, *Et ipsi in nobis ingemiscimus, adoptionem expectantes, resurrectionem corporis nostri* (Rom. viii, 23). Alibi etiam eandem carnem Ecclesiæ comparavit, cum de conjugio loqueretur, dicens: *Nemo enim unquam carnem suam odio habet; sed nutrit et fovet eam, sicut Christus Ecclesiam* (Ephes. v, 29). Quod ergo alio loco dicit, *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem* (Galat. v, 17); non carnem damnat, ut eam tanquam inimicam existimemus; sed admonet potius, ut subjugemus nobis eam ad bona opera concipienda, et parieida, ut velut conjug spiritui serviat: quod dicit non posse fieri, nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Non enim natura carnis, sed poena ejus nobis reluctatur; quia peccato meruimus esse mortales. Nam iterum dicit, *Corpus vestrum templum est in vobis Spiritus sancti* (I Cor. vi, 19). Et tamen cum ipsa caro propter præsentem infirmitatem femum appelletur (Isai. xl, 6); creditis Joannem de feno aurum fecisse, et non creditis Deum omnipotentem de corpore animali spirituale corpus facere posse? Nam propter ipsam commutationem carnis, quæ futura est, quoniam de ista carne cæleste corpus Deus facturus est, quando erimus æquales Angelis Dei (Matth. xxii, 30), propterea verissime dicit idem apostolus, *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt* (I Cor. xv, 50).

CAPUT XLI. — Sed non mirum quod ita cæci estis, et non posse ab omnipotente Deo ista fieri putatis: cum etiam dicatis mundum, vel omnia quæ facta sunt, non potuisse aliter facere Deum, nisi magna et miserabili necessitate, et nisi esset materia quæ illum ad operationem mundi adjuvaret, ut inde posset partem suam liberare. Eligite ergo nunc quid sequi velitis: Deum minus potentem et infirmum, qui necessitate partis suæ in miseria constitutæ, a materia quam ipse non fecerat, ut mundum faceret adjutus est; an Deum omnipotentem qui nulla necessitate, sed propria voluntate et summa potestate, dixit et facta sunt, mandavit et creata sunt (Psal. xxxii, 9; Gen. 1, 3); qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt (Rom. iv, 17).

CAPUT XLII. — Vos ergo homines, qui ista impietate Manichæi estis decepti, fugite, festinate dum licet, ne damnationem æternam ab illo justo iudice mercamini. Pœniteat vos peccatorum vestrorum, si cupitis liberari; et nolite audire Manichæos dicentes, Non peccamus nos, hoc est, animæ lucis, sed peccat gens tenebrarum. Si enim ita est, quare nos terrent, ut eis credamus? Non enim possunt dicere, quia infidelitas non est peccatum; cum scriptum sit, *Qui non credit, jam judicatus est* (Joan. iii, 18).

CAPUT XLIII. — Si ergo infidelitas peccatum est, et non peccat nisi gens tenebrarum, restat ut ab omni peccato pars lucis immunis inveniat. Omnes ergo ad regnum redeunt, quia ipsi non peccant: et nihil timendum est alicui animæ, quia nihil peccat: et falsa sunt quæ Manichæus dicit, succisivam lucis partem, hoc est, animas peccatrices damnari ad custodiam globi, ut aliqua securitas divinis regnis in periculo constitutis tandem aliquando comparetur.

Necesse est ergo ut aut pars lucis peccet, aut pars tenebrarum. Sed si pars lucis peccat, Deus peccat, quod nefas est dicere: si autem pars tenebrarum peccat, ipsa vocatur ad regnum per eum qui dixit, *Non veni vocare justos, sed peccatores*; quia, *non est opus sanis medicus, sed male habentibus* (Matth. ix, 13). Illa autem divinitas de divinitate, et lux de lumine, tenebrarum generi degenorans in æternum sociatur.

CAPUT XLIV. — O detestandum mentis errorem talia credentium! Vellem tamen ut attenderetis, et videre velletis, eum quem naturaliter summum malum esse dicitis, non posse fieri ut malus sit. Quoniam si quidquid facit, si: facit ut a natura sua recedere et aliter facere non possit, prorsus nihil peccat: si autem nihil peccat, nihil mali facit: et ideo si nihil mali facit, non est utique malus. Restat itaque ut pars Dei, quæ Deus intelligitur, quam animam dicitis, sola sit rea omnium peccatorum, et omnia illa quæ accusanda insanissime putatis, in deum vestrum refundatis. Sed quid veritas clamat? Corpus cum exanime est peccare non posse, sed per ipsum posse peccari: animam vero, irrationalem quidem peccare non posse; quia nec præcepta rationis potest accipere, neque ad beatitudinem pervenire, sed in suo gradu servare ordinem naturæ quem accepit: rationale autem, quia potest recte factorum rationabilia præcepta percipere, et recte factis ad æternam beatitudinem pervenire; si hoc peccando noluerit, juste ad inferiora damnari; quia inter ipsam et Deum non separari nisi voluntas prava.

CAPUT XLV. — Legite, Manichæi, et omni vigilantia ista discutite, et magis magisque legite atque discutite; sed animo æquo, non animo inimico. Legite illud attendentes, quia erit vobis in futuro iudicio ista Scriptura testis, si agnoscentes vera esse quæ dicta sunt, ad sinum matris Ecclesiæ catholice, quæ sola veritatem docet, omni cursu non festinaveritis.

CAPUT XLVI. — Judicate tandem aut eligite, Manichæi, quem sequi vultis, Patrem ingenitum, Filium unigenitum, Spiritum sanctum in Patris et Filii unitate communem, unum Deum omnipotentem, incorruptibilem, inadibilem, incommutabilem, verum, bonum, sanctum, clementem, justum, qui non habet partos, quia unus est; neque ejus particula separari ab eo potest, quia inseparabilis est; neque aliquid ejus immutari potest, quia totus incommutabilis est; neque vel leviter quodlibet ejus substantiæ corrumpi potest, quia totus incorruptibilis est: qui voluit, et facta sunt omnia quæcumque sunt, quæcumque vivunt, quæcumque intelligunt; ipse enim summa substantia, summa vita, summa veritas est: qui præcepit, et ordinata sunt omnia suis locis et temporibus bona; qui rationalem creaturam omni cetera creaturæ præficere dignatus est; qui ei per superbiam a suis legibus voluntate lapsæ et visibilia sequenti, misericorditer per suos ministros ac per se ipsum signis quibusdam visibiliter et exemplis et præceptis demonstratis quibus consurgere valeret, atque ad æternam vitam renovaretur, loqui dignatus est: quem prædicat catholica fides.

CAPUT XLVII. — An illum Deum qui falso dicitur incorruptus, quia postea invenitur malo necessitatis oppressus; timidum, quia imminente labe ac vastitate compulsus ad bellum est; ignorantia plenum, si suæ parti quid contingere posset, videre non potuit; crudelem, si prævidens miseriam futuram partis suæ, et qui cum ea securus posset quiescere, tamen eam misit ad miserabilem pugnam; malum, si cum sibi fieri a mali natura nihil posset, tamen conatus est eam ipse delere; temerarium, qui ausus est congregari cum ea, a qua ejus pars et captiva teneretur, et in sempiternum macularetur; commutabilem, quia jam ex parte mutatus est: corruptibilem, quia jam ex parte meretricantem, ex parte mentientem, ex parte blasphemantem, scelera omnia ex parte facientem, quia his omnibus ex parte commixtus est; lugentem, velo

luctuoso lectum; subjacentem demoniis ut lutum figulo, et usque ad turpem personam necessitate perductum, ut in pueros et virgines transfiguratus demonum libidinem accenderet, quem prædicat Manichæus. Aut certe, si potest, neget conscientia vestra, teste vobis vero Deo aeterno, qui omnes judicaturus est, unum istorum vobis ipsis negate.

CAPUT XLVIII. — Si autem vera sunt quæ dicimus, tandem respicite, tandem videte, in qua estis morte constituti. Humiles estote, si optatis liberari, et nolite superbe et impie dicere, vos ipsos esse Deum omnipotentem. Hoc enim dicitis, cum animas vestras partes ejus esse asseveratis: non enim Deus in parte major, in parte minor est. Sed potius dicite vobis, Deus incommutabilis est, nos commutabiles sumus: Deus incorruptibilis est, nos cupiditatibus nostris corrumpimur: Deus incoquinabilis est, nos peccatis nostris coquinamur: Deus ipsa sapientia est, nos stulti ad sapientiam pervenire conamur: Deus ipsa aeterna et beata vita est, nos peccatis nostris miseri sumus, et optamus fieri beati: non ergo sumus pars substantiæ ejus. Si enim partes ejus estis, et hæc tanta patimini, restat ut et ipse jam ex parte hæc omnia patiatur, et amplius pati poterit, quod ejus contingit parti, nisi per vestram miseriam sibi provideret. Videte vos ergo quid estis: si partes ejus, Deus estis; si geniti ab illo estis, similiter Deus estis: quid tanta peccatorum corruptione turpamini? Si autem facti ab illo estis, hoc contemnit, et non jam eritis Manichæi.

CAPUT XLIX. — Manichæus enim duas dicit esse naturas, unam bonam et alteram malam: bonam quæ fecit mundum, malam de qua factus est mundus. Si autem vos Deus fecit, non invenit Manichæus unde vos Deus fecerit. Si enim de se ipso vos fecit, hoc estis quod ipse. Non ergo debuistis tanta peccatorum corruptione turpari, sicut jam dictum est. Si autem de alieno vos fecit, non ad illum pertinetis; quia si vos fecit quomodo mundum. Si autem nec de se ipso, nec de alieno vos fecit, sed tantum omnipotentia sua voluit, et facti estis; hoc dicite Manichæo, et renuntiate ejus errori. Sic decet enim Omnipotentem facere quæ voluerit, sicut Catholica dixit, *Ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit et creata sunt* (*Psal. xxxii, 9*). Dicite vobis, Non sumus partes ejus, sed sumus opera ejus. Dicite vobis, Si Deus necessitate passus est, et

evadere aliter non potuit, nisi partis suæ pateretur detrimentum; quis aliquando poterit de talibus necessitatibus liberari? Aut quis erit qui protegatur a Deo non valente se ipsum protegere? Aut quando me de hac necessitate captivitatis poterit liberare, qui me in integris regnis custodire non potuit? Non enim peccantem me inde dimisit, sed ad peccata ipsa¹ me misit. Aut quando mihi in alienis miserabiliter constituto prodesse poterit, qui ut sibi prodesset, me ad tantam perniciem dedit, ne pugnaret. Si incorruptibilis est ipse Deus, quid ei factura erat illa mali natura, si nollet cum illa pugnare, ne nunc ego sic cruciarer? Aut quæ ista injustitia, ut ad globum damner, cum ille ut modo aliquantulum securus sit, ego hæc tanta sustineam? Certe quoniam et ego sum quod ipse, quoniam pars ejus sum, nullo in regnis ejus insignibus indigente aut infirmo constituto, vicibus istam miseriam patiamur, ut et ego aliquantulum requiescam, et regna illa sine periculo possint esse pacata. Quanquam timendum sit ne ista natura mali nec in globo ipso inclusa custodiri possit. Si enim incorrupta regna corruptit, et inviolatam Dei substantiam violavit; quomodo pars illa lucis, hoc est, animæ peccatrices, quæ vitiatæ globo custodiendo infinguntur infirmæ ac debiles, quomodo non absorbentur ab ea, ut iterum regna illa divina nullo jam valente obsistere tota conturbet? Quis enim jam audeat procedere ad bellum, quando cum illa parte quæ processerat tam inique actum est, ut pro ejus requie sui cives² ad sempiternam globi custodiam damnarentur? Aut si non potest perumpere globum, ut ad lucidum illud tectorium damnatarum animarum perveniat, quid opus eam est contegi divinatorum damnatione membrorum? Si autem potest perumpere globum, quis ei resistet saucius, qui integros sauciavit! Absit tam gravis et tam abominanda blasphemiam. Nolite istam iniquitatem ad aures vestras admittite: nolite tali negotio mortifero vos implicare. Fugite Manichæum, et ad veritatis catholicæ ubera toto desiderio convolate.

¹ Cisterciensis Ms., *ipse*.

² Item codex, *ut ejus requie succines ad sempiternam*, etc. Alii Mss., *ut ejus requie nulli sui cives*.

ADMONITIO IN COMMONITORIUM SUBSEQUENS.

Sub Augustini nomine vulgatum est in Appendice ad decimum tomum operum S. Augustini editionis perfectæ anno 1586. Circa idem tempus fuit etiam procurante Baronio in tomi quinti Annalium Ecclesiasticorum Appendice publicatum ex vetere codice Gervasiani collegii Parisiensis. Nunc demum profudit recognitum diligentius ad exemplar quod in Bibliotheca reginæ Christianæ asservatur, nec non ad Prosperij rufusdam ex Manichæis conversi Anathematis, quos edidit Sirmundus in tomo primo Conciliorum Gallie.

COMMONITORIUM

VULGO

SANCTI AUGUSTINI EPISCOPI ECCLESIE CATHOLICÆ,

QUOMODO SIT AGENDUM CUM MANICHÆIS QUI CONVERTUNTUR.

Cum Manichæi, qui convertuntur, et quos poenitet hujus nefandissimi erroris, anathemaverint eandem hæresim secundum formam infra scriptam, libellumque dederit unusquisque eorum confessionis et poenitentiae suæ atque anathematis eorum, petens in Ec-

clesiæ vel catechumeni, vel poenitentis locum; si libellus ejus episcopo placuerit, eumque susceperit, det ei epistolam cum die et consule, ut neque de superiore tempore aliquam molestiam, vel publicis legibus, vel disciplina ecclesiastica patiat. Et post ipsum